

УДК / UDC: 341.231(477):342(73):327

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1\(56\).357382](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1(56).357382)**Юрій Богданович Ірха**

Державна наукова установа “Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України”

Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6442-0974>**Віталій Володимирович Мараховський**ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4850-8071>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ЩОДО ПІДТРИМКИ СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ

Анотація. У статті досліджено еволюцію міжнародно-правових та законодавчих засад політики Сполучених Штатів Америки щодо України в період з 1991 року до сучасного етапу повномасштабної російсько-української війни. Проаналізовано історичну роль Сполучених Штатів Америки у забезпеченні міжнародної правосуб'єктності України, підтримці її державного суверенітету та прозахідного вектору цивілізаційного розвитку. Доведено, що двосторонні відносини розвивалися по складній траєкторії, пройшовши шлях від декларативних запевнень 1990-х років до формату стратегічного партнерства.

Досліджено нормативно-правову базу, яка стала фундаментом для надання Україні американської військово-технічної та фінансової підтримки у перші роки повномасштабного вторгнення російської федерації. Автори звертають увагу на трансформацію американського зовнішньополітичного курсу з початком другого президентського терміну Дональда Трампа, що проявилось як у зменшенні обсягів допомоги Україні, так і у звуженні американських безпекових зобов'язань у Європі.

Підсумком роботи стала розробка рекомендацій для зовнішньої та внутрішньої політики України в умовах скорочення американської допомоги. Наголошено, що будь-який потенційний мирний процес із російською федерацією вимагає відмови від політичних декларацій на користь жорстких юридичних гарантій державного суверенітету України.

Ключові слова: Україна, Сполучені Штати Америки, українсько-американські відносини, договірно-правова база, міжнародно-правові гарантії, законодавче забезпечення, національна безпека, російська збройна агресія.

Yurii B. Irkha

State Scientific Institution "Institute of Information, Security and Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine"

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6442-0974>

Vitalii V. Marakhovskiy

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4850-8071>

INTERNATIONAL LEGAL AND LEGISLATIVE FOUNDATIONS OF THE POLICY OF THE UNITED STATES OF AMERICA TO SUPPORT THE SOVEREIGNTY OF UKRAINE AND ITS GEOPOLITICAL CHOICE

***Summary.** This article examines the evolution of the international legal and legislative foundations of the United States of America's policy towards Ukraine from 1991 to the current phase of the full-scale Russian-Ukrainian war. It analyzes the historical role of the United States in supporting Ukraine's international legal identity, supporting its state sovereignty and its pro-Western direction of civilizational development. It is demonstrated that bilateral relations have followed a complex trajectory, evolving from the declarative assurances of the 1990s to a format of strategic partnership.*

The regulatory and legal framework that formed the basis for the provision of military-technical and financial support by the United States to Ukraine in the early years of the Russian Federation's full-scale invasion is examined. The authors draw attention to the transformation of United States foreign policy with the start of Donald Trump's second presidential term, which manifested itself both in a reduction in the volume of aid to Ukraine and in a narrowing of United States security commitments in Europe.

A key outcome of the study was the development of recommendations for Ukraine's foreign and domestic policy in the context of reduced United States aid. It is emphasized that any potential peace process with the Russian Federation requires a shift away from political declarations in favor of strict legal guarantees of Ukraine's state sovereignty.

***Keywords:** Ukraine, United States of America, Ukrainian-American relations, treaty and legal framework, international legal guarantees, legislative support, national security, Russian armed aggression.*

Постановка проблеми. Історія державотворення країн світу сповнена героїчними здобутками, нереалізованими можливостями, трагічними прорахунками та жахливими вчинками. Кожна країна має власний шлях здобуття незалежності, розвитку публічної влади, державних та соціальних інститутів, механізмів взаємодії між людиною, суспільством і державою. Невід'ємним елементом державної політики будь-якої країни є пошук та налагодження дружніх відносин з іншими членами міжнародного співтовариства для забезпечення своєї міжнародної правосуб'єктності та взаємного задоволення політичних, економічних, військових, культурних та інших інтересів.

Специфіку українського шляху значною мірою визначає географія держави. За слушним твердженням І. Леванчук, Україна стала однією з потужних осей світової геополітики, геостратегія якої визначається взаємодією євразійської, євроатлантичної та чорноморської парадигм. Унікальне розташування держави на перетині західної, православної та ісламської цивілізацій створює специфічний простір, що потенційно наділяє Україну роллю посередника в глобальному діалозі, але водночас породжує складні безпекові виклики. Авторка наголошує, що перебування України між демократичними традиціями Європи та складною історичною спадщиною відносин із росією обумовлює

необхідність чіткого визначення власних національних інтересів і зовнішньополітичних пріоритетів [1, с. 440].

З моменту проголошення незалежності та створення самостійної української держави вона обрала демократичний вектор еволюції, поступово відмовляючись від радянської спадщини і московських наративів про “братні білоруські, російські та українські народи” та інтегруючись у західний ціннісний простір. Успішна реалізація цього цивілізаційного вибору потребувала не тільки внутрішніх трансформацій, а й визначення надійних і сильних союзників, здатних підтримати наші прагнення стати повноправною та невід’ємною частиною європейської та євроатлантичної спільноти.

У палітрі зовнішньополітичних пріоритетів України особливе місце посідають відносини зі Сполученими Штатами Америки (далі – США). Двостороння співпраця між офіційним Києвом та Вашингтоном є довготривалою, послідовною, інтенсивною та різноманітною, вона базується на розгалуженій системі міжнародно-правових актів і національного законодавства США і України. Дослідження динаміки формування та реалізації політичних і юридичних зобов’язань США щодо підтримки суверенітету України та її геополітичного вибору дозволить визначити перспективи українсько-американських відносин в умовах глобальних безпекових викликів та загроз.

Результати аналізу наукових публікацій. Українсько-американські відносини традиційно перебувають у фокусі уваги не лише політиків, військових та представників бізнес-еліт, але й наукової спільноти, яка вивчає різноманітні аспекти двостороннього партнерства крізь призму національних інтересів обох країн.

Вагомий внесок у дослідження цієї проблематики зробили такі вітчизняні вчені, як М. Белесков, В. Горбулін, Р. Демченко, І. Леванчук, С. Лясковець, О. Манчуленко, О. Моцик, Н. Німченко, О. Осадча, В. Пашков, О. Потехін, Н. Ржевська, С. Толстов, О. Шамшур та інші. Незважаючи на ґрунтовність існуючих розвідок, питання нормативно-правового забезпечення зовнішньої політики США щодо України залишаються висвітленими фрагментарно, що обумовило актуальність та предмет цього наукового пошуку.

Мета статті полягає в узагальненні та оцінці ефективності нормативних основ американської зовнішньої політики, спрямованої на гарантування національної безпеки та відновлення територіальної цілісності України.

Виклад основного матеріалу. Прагнення Українського народу до самостійності та утвердження власної національної ідентичності стало каталізатором агресивної протидії з боку російської федерації, яка розглядає український суверенітет як загрозу своїм імперським амбіціям. Починаючи з 24 серпня 1991 року, російська сторона послідовно, крок за кроком, збільшувала інтенсивність втручання у внутрішні та зовнішні справи України, намагаючись утримати нас в орбіті свого геополітичного впливу через створення механізмів залежності в політичній, економічній, енергетичній, гуманітарній та інших сферах.

За твердженнями першого посла України в російській федерації В. Крижанівського, на початку 1990-х років заступник голови державної думи російської федерації С. Бабурін під час розмови з ним щодо перспектив українсько-російських відносин чітко наголосив на єдиному варіанті – або возз’єднання, або війна, добросусідства не буде [2].

Незважаючи на істотну російську присутність в нашій державі та проросійську налаштованість частини громадян, Український народ постійно демонстрував здатність до консолідації та згуртованості задля недопущення втрати власної суб’єктності та перетворення країни на частину “русского мира” під керівництвом Москви.

Підтвердженням цього є не тільки події двох революцій (Помаранчевої та Гідності), але й триваюча боротьба проти російської збройної агресії, яка почалася ще у 2014 році і переросла у повномасштабне вторгнення у 2022 році.

В умовах екзистенційного протистояння з росією критичного значення для України набула підтримка міжнародних партнерів, серед яких ключову роль відіграють США, які утвердилися як беззаперечний лідер вільного світу та головний гарант демократичних цінностей.

За весь час двосторонньої співпраці українсько-американські відносини пройшли довгий шлях, сповнений кардинальних трансформацій та переосмислення геополітичних пріоритетів. Відлік варто почати з промови президента США Джорджа Буша-старшого у Верховній Раді УРСР, виголошеної 1 серпня 1991 року. Ця промова увійшла в історію під назвою “Котлета по-київськи” (“Chicken Kiev speech”). У ній тогочасний американський лідер прямо застеріг українців від необдуманого розриву з Радянським Союзом. Він наголосив, що “свобода – це не те ж саме, що незалежність. Американці не будуть підтримувати тих, хто прагне до незалежності для того, щоб змінити тиранію, нав’язувану здалеку, місцевим деспотизмом. Вони не будуть допомагати тим, хто заохочує самогубний націоналізм, який породжується на міжнаціональній ненависті” [3].

В умовах істотних відцентрових процесів тогочасні українські політичні еліти навряд чи очікували такого прорадянського тону Джорджа Буша-старшого. Вже 24 серпня 1991 року український парламент проголосив незалежність України, яка 1 грудня 1991 року була підтверджена на всеукраїнському референдумі. За твердженням В. Пашкова, саме через вагання та нерішучість США знадобилося три тижні після цього референдуму, щоб визнати нашу незалежність. Лише коли розвіялися останні ілюзії щодо можливості збереження СРСР, США ухвалили рішення про офіційне визнання української держави 25 грудня 1991 року [4, с. 99].

Закономірно, що перший закордонний візит Леоніда Кравчука як Президента України відбувся до США в період з 6 по 12 травня 1992 року [5]. Під час цього візиту було підписано так звану політичну декларацію, меморандум про взаєморозуміння між урядами обох країн, а також угоду про здійснення програми “Корпус миру” США в Україні

У Заяві про американо-українські відносини та побудову демократичного партнерства було зазначено, що:

1) “Сполучені Штати надають особливого значення консолідації демократії та незалежності України. Для досягнення цієї мети ми домовились, що повинні працювати спільно як друзі і партнери для взаємної вигоди обох наших народів, а також в інтересах міжнародного миру і стабільності”;

2) “у політичній сфері ми намагатимемося захищати та поширювати цінності, які об’єднують нас в демократичну спільноту держав, включаючи вільні та справедливі вибори, свободу еміграції, верховенство закону і забезпечення прав людини, включаючи права всіх меншин, незалежно від їхньої національності та віросповідання. Сполучені Штати особливо беруть до уваги відданість України встановити свою незалежність у повній відповідності з цими принципами, а також її намагання побудувати справедливе та стабільне суспільство, в якому гарантуватимуться основні свободи всіх людей”;

3) “в економічній сфері ми працюватимемо над поширенням цінностей економічної свободи, без яких не може процвітати демократія та благополуччя. Україна активізує зусилля з просування в напрямку ринкової економіки шляхом проведення відповідної політики макроекономічної стабілізації, а також здійснення структурних

мікроекономічних реформ для забезпечення відновлення економіки, розвитку ринку та його росту. Сполучені Штати через програми технічної допомоги у таких сферах, як оборонна конверсія та розподіл продуктів харчування допомагатимуть Україні у цих зусиллях та заохочуватимуть міжнародну спільноту діяти аналогічно. Спільно ми робитимемо кроки для забезпечення вільної торгівлі, інвестицій та економічного співробітництва між нашими двома країнами та народами, а також в рамках міжнародної економіки в цілому”;

4) “у сфері безпеки Україна та США співпрацюватимуть з метою поширення демократичного миру в Європі. Ми погоджуємося, що міжнародну безпеку вже не можна досягти завдяки зусиллям окремих країн, спрямованих на все більше накопичення озброєнь. Радше безпека повинна ґрунтуватись на засадах зменшених рівнів озброєнь всіх країн та на багатосторонніх зобов’язаннях дотримуватись спільних принципів, особливо таких, як демократія, непорушність кордонів, територіальна цілісність та мирне вирішення конфліктів.”;

5) “домовившись про співпрацю з метою просування цих спільних політичних, економічних та безпекових інтересів, Сполучені Штати та незалежна Україна заклали основу для міцного та особливого партнерства. Адже хоча відносини між нашими урядами можуть бути новими, зв’язки, що поєднують наші народи, є глибокими та давніми” [6].

Ця декларація стала першим офіційним двостороннім документом, який заклав політичні, дипломатичні та юридичні основи для розбудови міждержавних відносин, визначивши їхній формат як “демократичне партнерство” та зафіксувавши готовність Вашингтона сприяти інтеграції України у світове співтовариство та розвивати західні ціннісні орієнтири. У продовження зазначеного документа були укладені такі міжурядові документи:

–Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про здійснення програми “Корпус миру” США в Україні, відповідно до якої встановлювався сприятливий правовий режим для американських добровольців [7];

–Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки, в якому визначалися механізми забезпечення належних умов діяльності дипломатичних і консульських представництв країн [8].

Після розпаду СРСР адміністрація Буша-старшого продовжувала інерційно дотримуватися москвоцентричних підходів у політиці щодо нових незалежних держав. Порядок денний українсько-американських відносин у 1991–1993 роках включав найбільш нагальні питання та обмежувався трьома напрямками – політичний діалог, ядерне роззброєння та економічна допомога. У ці роки двосторонні відносини чітко демонстрували асиметричний характер і різноспрямованість інтересів. Якщо у США розглядали Україну як несуттєву для своїх інтересів, то для українського керівництва американський напрямок став одним з головних у зовнішній політиці. У центрі уваги сторін були різні пріоритети. Американців фактично цікавило лише питання відмови Києва від ядерної зброї, у той час як українські урядовці на переговорах приділяли рівнозначну увагу всім трьом сферам. Попри намагання української сторони налагодити контакти з адміністрацією Буша-старшого, політичний діалог знаходився у стагнації, мав спорадичний характер, жорстко прив’язувався до прогресу у питанні ядерної зброї [9, с. 98, 99].

За твердженнями колишнього Радника з національної безпеки Президента США Джиммі Картера З. Бжезінського, поява України як незалежної держави створила новий і важливий простір на євразійській шахівниці. Незалежність України кинула виклик самій

суті претензії Росії на те, що вона є богонатхненною прапороносицею спільної всеслов'янської ідентичності. Поява незалежної української держави не тільки змусила всіх росіян ще раз обдумати природу своєї власної політичної та етнічної тотожності, але й стала істотною геополітичною невдачею для російської держави. Втім, незважаючи на фундаментальні зміни в архітектурі безпеки Європи, США не поспішали визнати геополітичну важливість самостійної Української держави, аж до середини 1990-х років [10, с. 46, 89, 92, 113].

Підписання Україною Протоколу до Договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Сполученими Штатами Америки про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь [11] офіційно визначило шлях нашої держави до відмови від ядерної зброї, що позитивно відобразилося на українсько-американських відносинах.

Важливою віхою у формуванні української зовнішньополітичної стратегії стало ухвалення Верховною Радою України у 1993 році Постанови “Про Основні напрями зовнішньої політики України” [12]. Цей документ вперше на законодавчому рівні зафіксував пріоритетність розбудови відносин із західними демократіями – членами ЄС та НАТО. Український парламент визнав провідну роль цих держав у сучасній міжнародній системі та наголосив на необхідності встановлення з ними партнерства у політичній, військовій та економічній сферах. Таке співробітництво розглядалося як запорука відновлення зв'язків з європейською цивілізацією, прискорення демократизації та проведення ринкових реформ. Окремий акцент у постанові було зроблено на винятковій значущості відносин зі США, оскільки вони мають вирішальний вплив на розвиток міжнародних подій. Саме цей нормативний акт заклав ідеологічний фундамент для подальшого поглиблення двостороннього діалогу між нашими країнами.

За часів президентства Леоніда Кучми українсько-американські відносини продовжили розвиватися, поступово набуваючи рис стратегічного характеру. На тлі фіналізації процесу ядерного роззброєння, акценти двосторонньої співпраці змістилися на політичну та економічну взаємодію, що потребувало створення належної нормативно-правової основи. З цією метою у листопаді 1994 року було підписано Хартію українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва, в якій було зазначено, що:

–США рішуче підтримують зусилля України в створенні суспільства, заснованого на верховенстві закону і повній повазі до прав людини та її основоположних свобод;

–виходячи з їх спільної відданості демократичним цінностям, Україна та США виявили рішучість побудувати широке і міцне партнерство;

–Україна та США розуміють, що стратегічне розташування України у центрі Європи дозволяє їй зробити особливий внесок у справу миру, безпеки та стабільності в регіоні. Виходячи з переконання, що безпека України не може бути забезпечена без безпеки Європи у цілому, США підтримують Україну в її зусиллях, спрямованих на розв'язання суперечностей з її сусідами в дусі миру та співпраці, утримання від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави [13].

Цей документ став своєрідною “дорожньою картою” розвитку взаємин як на урядовому, так і на громадському рівнях. Він не лише закріпив стратегічні вектори двосторонньої співпраці, але й чітко підкреслив важливу роль української держави в європейському геополітичному та безпековому просторах.

Приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року [14] стало необхідною передумовою надання їй американських безпекових гарантій. Цей принцип було зафіксовано у Тристоронній заяві Президентів України, США

та Росії [15]. Після набуття Україною статусу без'ядерної держави ці гарантії були формалізовані у Меморандумі про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 грудня 1994 року (далі – Будапештський меморандум). Відповідно до цього документа США взяли на себе зобов'язання:

- поважати незалежність і суверенітет та існуючі кордони України;
- утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України, і що ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти України, крім цілей самооборони або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй;
- утримуватись від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, і таким чином отримати будь-які переваги.
- домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з метою надання допомоги Україні як державі-учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, в разі, якщо Україна стане жертвою акту агресії або об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї.
- не застосовувати ядерну зброю проти будь-якої держави-учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, крім випадку нападу на них самих, їхні території чи їхні підопічні території, їхні збройні сили або на їхніх союзників з боку такої держави спільно або в союзі з державою, яка володіє ядерною зброєю [16].

Формально ці зобов'язання здаються чіткими та зрозумілими. Однак правова конструкція зазначеного меморандуму містить системні недоліки, які фактично нівелюють цінність наданих гарантій та роблять захист України ілюзорним.

По-перше, в українській, російській та англійській версіях Будапештського меморандуму існує суттєва термінологічна розбіжність у назві. Якщо український та російський тексти оперують поняттям “гарантії” (guarantees), то в англійському тексті застосовано термін “security assurances” – безпекові запевнення. У міжнародному праві під гарантіями розуміють обов'язок до активних дій, водночас запевнення – це наміри або обіцянка. Така підміна понять створила хибне очікування гарантованої безпеки та дозволила “гарантам” уникнути дієвої підтримки суверенітету України.

По-друге, США та інші держави-гаранти не ратифікували документ, що позбавило його статусу обов'язкового міжнародного договору. Через це Будапештський меморандум став документом, виконання якого залежить виключно від доброї волі політичної еліти та керівників цих країн у відповідний історичний момент.

По-третє, документ не містить жодного дієвого юридичного механізму реагування на порушення “гарантами” своїх зобов'язань. Положення документа про те, що сторони “будуть проводити консультації у випадку виникнення ситуації, внаслідок якої постає питання стосовно цих зобов'язань”, не мають імперативного характеру та не визначають політичного, економічного, військового алгоритму дій “гарантів” у випадку агресії проти України, а також у разі відмови одного з “гарантів” від таких консультацій.

Зазначені фактори призвели до того, що Україна, відмовившись під тиском міжнародної спільноти та, зокрема, США від третього у світі ядерного арсеналу, отримала натомість декларативні безпекові запевнення на папері, які виявилися неефективними перед обличчям реальних загроз національній безпеці. Російська збройна агресія проти України стала цьому підтвердженням.

Незважаючи на очевидну недосконалість Будапештського меморандуму, його підписання стало необхідною передумовою для інтенсифікації українсько-американського діалогу на найвищому рівні.

У травні 1995 року до Києва прибув президент США Уільям Дж. Клінтон. Це був перший офіційний візит американського лідера до незалежної України. За результатами переговорів президентами обох країн було ухвалено Спільну заяву, в якій У. Клінтон наголосив на тому, що продовження підтримки США допоможе Україні в досягненні цілей знищення її ядерної зброї в інтересах світової спільноти.

Президенти підтвердили своє спільне бачення стабільної нерозділеної демократичної Європи та створюваної структури безпеки, яка сприяє подальшій інтеграції. Вони обговорили перспективне розширення НАТО та подальше поглиблення співробітництва України з Альянсом на більш широких засадах. Президент У. Клінтон відзначив, що процес розширення НАТО проходить таким чином, щоб зміцнювати стабільність та безпеку всіх європейських держав, і висловив розуміння позиції України в питанні безпеки. Президенти домовилися, що обидві держави продовжуватимуть регулярні двосторонні консультації з питань, які стосуються архітектури європейської безпеки. Обидва Президенти визнали, що незалежна і стабільна Україна, безпечна в її міжнародно визнаних кордонах, є ключовим фактором стабільності і безпеки в Європі [17].

Незважаючи на вдалий початок відносин між країнами, їх початковий імпульс не отримав належного розвитку через одночасну проросійську та прозахідну політику Л. Кучми, яка не давала впевненості американським партнерам у незворотності цивілізаційного вибору України та щирості її євроатлантичних прагнень. Суттєве охолодження діалогу на всіх рівнях також було обумовлене вбивством журналіста Георгія Гонгадзе, “касетним скандалом” та звинуваченнями у ймовірному продажу радарів “Кольчуга” до Іраку всупереч санкціям ООН.

Кардинальні зміни в українсько-американських відносинах відбулися лише після Помаранчевої революції, яка чітко окреслила відданість української держави та суспільства демократичним цінностям та євроатлантичному курсу. Символом цього “перезавантаження” став візит Президента України Віктора Ющенка до США 4 квітня 2005 року, в рамках якого було ухвалено Спільну заяву президентів “Порядок денний нового століття для українсько-американського стратегічного партнерства”. Цей документ мав на меті закріпити якісно новий рівень довіри у відносинах між Києвом та Вашингтоном. У ньому було наголошено на:

- початку “нової ери” стратегічного партнерства між державами та дружби між народами. Сторони взяли на себе зобов’язання співпрацювати з метою просування свободи та безпеки, заснованих на демократичних принципах та інститутах;
- готовності США надавати всебічну підтримку Україні у час проведення масштабних внутрішніх реформ;
- підтримці з боку США прагнення України до членства в НАТО та готовності Вашингтона сприяти досягненню цієї мети, надаючи допомогу у проведенні складних реформ [18].

Започаткований у 2005 році курс на зближення та поглиблення міждержавних відносин отримав подальший розвиток у 2008 році. Під час візиту президента США Джорджа Буша-молодшого до Києва було підписано “Пріоритети українсько-американського співробітництва (Дорожня карта)”. Метою ухвалення цього документа була фіксація підтримки США євроатлантичних прагнень України та переведення міждержавної співпраці з режиму “допомоги новій демократії” в режим “партнерства

двох держав”. У документі вказується, що Україна та США є важливими друзями та стратегічними партнерами, а також визначаються пріоритети міждержавного співробітництва, зокрема поглиблення інтеграції України до європейських, євроатлантичних та глобальних інституцій. Окремо підкреслено, що США й надалі підтримуватимуть прагнення України набути членства в НАТО [19].

Однак американська підтримка євроатлантичних прагнень Києва наштовхнулася на відсутність консенсусу всередині самого Альянсу та агресивну протидію Москви. Рішення Бухарестського саміту НАТО у квітні 2008 року, під час якого через позицію окремих європейських лідерів (насамперед Німеччини та Франції) було відкладено надання Україні Плану дій щодо членства, мало критичні наслідки. Фактично, це залишило українську державу у “сірій зоні” безпеки, зробивши її стратегічно вразливою перед агресивними намірами російської федерації.

Російське вторгнення до Грузії спонукало Вашингтон та Київ до пошуку альтернативних механізмів гарантування безпеки та документального закріплення союзницьких відносин. Вже 19 грудня 2008 року було укладено Хартію Україна-США про стратегічне партнерство. Цей документ заклав фундамент для поглибленої співпраці у сферах оборони, безпеки, економіки та демократії. Хартія фактично виконала роль політичного гаранта, засвідчивши, що попри паузу в євроатлантичній інтеграції, Україна залишається ключовим пріоритетом зовнішньої політики США в регіоні. У вказаній Хартії визначено, що:

- підтримка суверенітету, незалежності, територіальної цілісності й непорушності кордонів одне одного складає основу двосторонніх відносин;

- сильна, незалежна та демократична Україна, здатна до відповідального самозахисту, є внеском у безпеку та процвітання не лише народу України, а й Європи, яка є єдиною, вільною та живе у мирі;

- Україна та США поділяють життєву зацікавленість у сильній, незалежній та демократичній Україні. Поглиблення інтеграції України до євроатлантичних структур є спільним пріоритетом. Ми плануємо реалізувати програму посиленого безпекового співробітництва, яка передбачає збільшення українських можливостей та посилення України як кандидата на членство в НАТО;

- активно розвиваючи співробітництво з регіонами України, включаючи Крим, США підтримують плани України щодо зміцнення безпеки, демократії та підвищення благополуччя шляхом посиленого економічного розвитку, енергозбереження, забезпечення безпеки продуктів харчування та ініціатив щодо ефективності державного управління [20].

Наступні півтора десятиліття українсько-американські відносини характеризувалися відсутністю сталого прогресу у розбудові договірно-правової бази.

Період 2010–2014 років позначився стагнацією стратегічного діалогу між країнами через проголошення Президентом України Віктором Януковичем позаблокового статусу, згортання євроатлантичного курсу та посилення проросійського вектору розвитку держави.

За часів президентства Петра Порошенка (2014–2019 роки) відбувся докорінний злам в українській зовнішній політиці. Перемога Революції Гідності стала каталізатором відновлення довіри між Києвом та Вашингтоном, а закріплення у лютому 2019 року в Конституції України незворотності стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО слугувало чітким сигналом українського цивілізаційного вибору. У цей період взаємодія зі США перейшла у площину кризового реагування на російську агресію. Акцент було зміщено з укладання нових політичних

угод на практичний вимір співпраці. Пріоритетом стала не стільки формалізація дипломатичних домовленостей, скільки оперативне надання фінансової, військово-технічної допомоги та консолідація санкційного тиску на рф. Відтак, попри фактичне поглиблення співпраці до рівня стратегічного союзництва, юридично вона продовжувала спиратися на політичний фундамент 2008 року.

Саме необхідність юридичного закріплення нових безпекових реалій стала рушієм для “перезавантаження” двосторонніх відносин на найвищому рівні. Фундаментальним кроком у цьому напрямі стало затвердження у серпні 2021 року Стратегії зовнішньополітичної діяльності України [21], в якій офіційно закріплено статус США як ключового партнера у консолідації міжнародних зусиль для протидії російській агресії, зміцнення обороноздатності та підтримки внутрішніх реформ. Стратегія визначила пріоритетом забезпечення сталої двопартійної підтримки Вашингтона задля відновлення територіальної цілісності України та прискорення її євроатлантичної інтеграції.

Практична реалізація цього курсу відбулася під час візиту Президента України Володимира Зеленського до Вашингтона. За результатами першої особистої зустрічі з Президентом Джо Байденом 1 вересня 2021 року було ухвалено Спільну заяву щодо стратегічного партнерства України та Сполучених Штатів Америки [22]. У ній було визначено новий порядок денний у відносинах Києва та Вашингтона та відзначено, що спільні цінності та відданість Європі, яка є цілісною, вільною, демократичною та перебуває в мирі, є основою українсько-американського стратегічного партнерства. Успіх України має центральне значення для глобальної боротьби між демократією та автократією. У зазначеній Заяві підкреслено, що:

– у 21-му столітті державам не може бути дозволено змінювати кордони силою. росія порушила це базове правило стосовно України. Суверенні держави мають право ухвалювати свої власні рішення та обирати свої власні союзи. США – разом з Україною й будуть продовжувати працювати над тим, щоб притягнути росію до відповідальності за її агресію. Підтримка США суверенітету й територіальної цілісності України є непохитною;

– США не визнають і ніколи не визнають російську спробу анексії Криму та підтверджують повну підтримку міжнародних зусиль, включно з тими, що вживаються в Нормандському форматі, спрямованих на врегулювання конфлікту, розв’язаного Росією на сході України, дипломатичним шляхом на основі міжнародного права, включно зі Статутом ООН;

– США підтримують право України обирати свій власний зовнішньополітичний курс вільно від зовнішнього втручання, включаючи прагнення України вступити до НАТО.

Логічним продовженням цієї заяви та практичною імплементацією домовленостей президентів стало підписання 10 листопада 2021 року у Вашингтоні оновленої Хартії стратегічного партнерства Україна – США. Цей документ замінив Хартію 2008 року та став основоположним нормативним актом двосторонніх відносин напередодні повномасштабного російського вторгнення в Україну. У новій Хартії зроблено акцент на те, що Україна та США:

– підтверджують важливість їх відносин як друзів і стратегічних партнерів, заснованих як на наших спільних цінностях, так і на спільних інтересах, включаючи відданість Європі, яка є цілісною, вільною, демократичною та перебуває в мирі;

– наголошують, що стратегічне партнерство, яке існує між нашими двома державами, є надзвичайно важливим для безпеки України та Європи в цілому;

– підкреслюють, що їх партнерство ґрунтується на спільних демократичних цінностях, повазі до прав людини та верховенства права, а також відданості втіленню Україною глибоких і всеохоплюючих реформ, необхідних для повної інтеграції до європейських та євроатлантичних інституцій з метою забезпечення економічного процвітання свого народу;

– підкреслюють непохитну відданість суверенітету, незалежності та територіальній цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, включаючи Крим та територіальні води, в умовах триваючої російської агресії, яка загрожує миру та стабільності в регіоні та підриває заснований на правилах глобальний порядок.

Окрему увагу в Хартії приділено безпековим зобов'язанням та механізмам протидії російській агресії. Зокрема, у документі підкреслено, що:

– підтримка суверенітету, незалежності, територіальної цілісності та непорушності кордонів один одного є основою наших двосторонніх відносин;

– сильна, незалежна та демократична Україна, здатна захищати свій суверенітет і територіальну цілісність та сприяти регіональній стабільності, робить внесок у безпеку та процвітання не лише народу України, а й цілісної, вільної, демократичної та мирної Європи;

– Україна та США поділяють життєво важливі національні інтереси щодо сильної, незалежної та демократичної України. Зміцнення спроможності України захищатися від загроз її територіальній цілісності та поглиблення інтеграції України до євроатлантичних інституцій є взаємопов'язаними пріоритетами;

– США визнають унікальний внесок України в нерозповсюдження ядерної зброї і роззброєння та підтверджують свої зобов'язання згідно з «Меморандумом про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» (Будапештський меморандум) від 5 грудня 1994 року;

– Україна та США мають намір продовжити низку важливих заходів для запобігання зовнішній прямій та гібридній агресії проти України та притягнути росію до відповідальності за агресію та порушення міжнародного права, включаючи захоплення та спробу анексії Криму та керований росією збройний конфлікт в окремих районах Донецької та Луганської областей України, а також продовження зловмисної поведінки. США мають намір підтримувати зусилля України щодо протидії збройній агресії, економічним та енергетичним порушенням, а також зловмисної кіберактивності з боку росії, у тому числі шляхом збереження санкцій проти чи пов'язаних з росією та застосування інших відповідних заходів до відновлення територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах;

– США не визнають і ніколи не визнають спробу анексії Криму росією та ще раз підтверджують повну підтримку міжнародних зусиль, у тому числі у Нормандському форматі, спрямованих на врегулювання дипломатичним шляхом збройного конфлікту, керованого росією, у Донецькій та Луганській областях України на основі поваги до міжнародного права, зокрема Статуту ООН [23].

Повномасштабне вторгнення рф в Україну 24 лютого 2022 року зумовило перехід українсько-американських відносин від формату стратегічного партнерства до рівня фактичного безпекового альянсу, що потребувало якісно нової договірно-правової бази. Першим кроком до системної фіксації довгострокових зобов'язань партнерів стала Спільна декларація про підтримку України, ухвалена лідерами G7 та ЄС 12 липня 2023 року у Вільнюсі. У Декларації зафіксовано рамкові параметри зобов'язань іноземних партнерів щодо:

- забезпечення стійких сил, здатних захищати Україну зараз і стримувати російську агресію в майбутньому;
- зміцнення економічної стабільності та стійкості України;
- надання технічної та фінансової підтримки для задоволення нагальних потреб України;

Найважливішим аспектом Декларації стало те, що вона започаткувала процес укладення конкретних двосторонніх безпекових угод, у яких кожна держава-партнер фіксує свої зобов'язання щодо підтримки українського суверенітету на шляху до «майбутнього членства у євроатлантичному співтоваристві» [24].

Практичним втіленням вільнюських домовленостей на американському напрямі стало підписання президентами Володимиром Зеленським та Джо Байденом 13 червня 2024 року Двосторонньої безпекової Угоди між Україною та Сполученими Штатами Америки. Ця Угода є наймасштабнішим документом у сфері безпеки за всю історію відносин між Україною та США, оскільки вона не лише інституалізує довгострокову військову та фінансову підтримку Вашингтона на наступні десять років, а й закладає юридичний фундамент для розбудови оборонних спроможностей України. У зазначеній Угоді підтверджено, що майбутнє України – в НАТО. Відповідно до положень цього документа Україна та США домовилися про таке:

- політика Сторін полягає в тому, щоб працювати разом, щоб сприяти стримуванню та протистоянню будь-якій майбутній агресії проти територіальної цілісності будь-якої зі Сторін. Зобов'язання у сфері безпеки, що містяться в цій Угоді, спрямовані на підтримку зусиль України щодо перемоги в нинішній війні та стримування майбутньої російської військової агресії. Політика США полягає в тому, щоб допомагати Україні підтримувати надійну оборону та здатність до стримування;

- у разі майбутнього збройного нападу або загрози збройного нападу на Україну Сторони, на прохання будь-якої зі Сторін та згідно з їхнім відповідним законодавством, негайно проводять зустрічі, по можливості протягом 24 годин, на найвищому рівні для визначення відповідних подальших кроків та додаткових потреб у сфері оборони;

- політика США полягає в підтримці надання Україні сталого рівня безпекової допомоги на підтримку цілей, викладених у цій угоді та пов'язаних із нею імплементаційних домовленостях. Із цією метою США мають намір звертатися до Конгресу США з проханням про виділення коштів для сталої підтримки надійних оборонних і стримувальних спроможностей України в час війни та миру;

- сторони співпрацюватимуть для розвитку демократичних, економічних, оборонних та безпекових інституцій України з метою сприяння євроатлантичній інтеграції та модернізації України відповідно до демократичних принципів і стандартів ЄС і НАТО, а також з метою надання пріоритету спільним цінностям НАТО й оперативній сумісності Сил безпеки та оборони України;

- сторони визнають, що Україна не буде в безпеці доти, доки її суверенітет і територіальна цілісність не будуть повністю відновлені шляхом встановлення справедливого миру, який поважатиме права України відповідно до міжнародного права, включно зі Статутом ООН.

У Додатку до Двосторонньої безпекової угоди між Україною та Сполученими Штатами Америки визначено, що США:

- підтверджують свою непохитну підтримку України в захисті її суверенітету й територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів;

– зобов'язуються підтримувати Україну в розбудові сучасних, оперативно сумісних із НАТО Сил оборони, здатних надійно стримувати і, в разі необхідності, захищати від майбутньої агресії;

– мають намір підтримувати військову міць України, а також розвиток і трансформацію її військових спроможностей по всьому спектру бойових функцій шляхом надання зброї, обладнання, тренувань та іншої допомоги в координації з партнерами;

– мають намір підтримувати Україну в її прагненні до негайного звільнення та повернення всіх незаконно затриманих і примусово переміщених цивільних осіб, насамперед українських дітей, і сприяти міжнародним зусиллям щодо притягнення до відповідальності згідно з міжнародним правом осіб, відповідальних за незаконну депортацію та переміщення українських цивільних осіб;

– мають намір утримувати російські суверенні активи в юрисдикції США у замороженому стані доти, доки Росія не сплатить збитки, завдані нею Україні [25].

Системний аналіз договірно-правової бази між Україною та США демонструє еволюцію сприйняття американською стороною суб'єктності нашої держави та необхідності підтримки її прозахідного цивілізаційного вибору. Наші двосторонні відносини пройшли шлях від декларативних безпекових запевнень до юридично зафіксованих безпекових зобов'язань, за яких національна безпека України розглядається як сфера національних інтересів США. Простежується спадкоємність щодо визнання суверенітету України в кордонах 1991 року та її права самостійно обирати оборонні союзи. Інтеграція до НАТО визнається Вашингтоном як безальтернативний шлях гарантування європейської безпеки.

Важливим елементом взаємин стало визнання необхідності системного тиску на російську федерацію для припинення агресії. На міждержавному рівні зафіксовано зобов'язання США не лише підтримувати санкційний режим, а й розробляти механізми використання заморожених активів РФ для відшкодування збитків. Вашингтон чітко пов'язує справедливий мир із невідворотністю покарання агресора та повним відновленням територіальної цілісності України.

Водночас, незважаючи на високий ступінь формалізації відносин, їхня практична реалізація досі залежить від політичної волі чинної адміністрації США. Статус виконавчих угод (executive agreements) без ратифікації Сенатом залишає можливість для перегляду зобов'язань у разі зміни зовнішньополітичного курсу. Така правова вразливість контрастує із проголошеним стратегічним характером партнерства, що вказує на об'єктивну необхідність трансформації цих домовленостей у повноцінний міждержавний договір.

Окрім міжнародно-правових домовленостей, зміст американської політики щодо нашої держави визначає їхній парламент – Конгрес. Саме ухвалені ним федеральні закони закладають фінансові та інституційні основи надання військової, матеріально-технічної та іншої допомоги Україні для відсічі російської збройної агресії та підтримки нашого суверенітету і європейського та євроатлантичного курсу.

На початковому етапі збройної агресії проти України американський політикум продемонстрував двопартійну єдність щодо засудження дій агресора, що втілювалося в ухваленні 3 квітня 2014 року Закону “Про підтримку суверенітету, цілісності, демократії та економічної стабільності України” (Support for the Sovereignty, Integrity, Democracy, and Economic Stability of Ukraine Act of 2014) [26]. Цей акт став першою законодавчою відповіддю на анексію Автономної Республіки Криму. У ньому чітко зафіксовано офіційну

позицію США щодо російської збройної агресії проти України. Згідно з положеннями цього закону політика США полягає в тому, щоб:

- засудити невиправдане військове втручання російської федерації в Кримський регіон України та одночасну окупацію цього регіону, а також будь-які інші форми політичної, економічної або військової агресії проти України;

- підтвердити прихильність США до Будапештського меморандуму про гарантії безпеки 1994 року та нагадати Росії про її незмінну прихильність до цього меморандуму, а також вимагати негайного припинення неправомірних дій, включаючи захоплення аеродромів та інших об'єктів, і негайного повернення російських військ до своїх казарм;

- співпрацювати з партнерами США у Європейському Союзі, Організації Північноатлантичного договору та Організації Об'єднаних Націй, щоб забезпечити, щоб усі країни визнавали і не підривали, а також не намагалися підривати незалежність, суверенітет або територіальну чи економічну цілісність України;

- засудити тривалу і давню практику фізичної та економічної агресії уряду російської федерації щодо сусідніх країн.

Згаданий закон також уповноважує Президента США накладати санкції на осіб, відповідальних за вчинення насильства та грубих порушень прав людини під час Революції Гідності. Крім того, під дію обмежувальних заходів підпадають суб'єкти, дії яких спрямовані на підрив миру, безпеки, суверенітету або територіальної цілісності України, а також посадовці російської федерації та їхнє оточення, причетні до масштабної корупції в Україні, розкрадання українських державних активів або отримання незаконної вигоди від окупації.

Наступним кроком у посиленні тиску на агресора стало ухвалення 18 грудня 2014 року Закону “Про підтримку свободи України” (Ukraine Freedom Support Act of 2014) [27]. Документ визначив стратегічну мету США – відновлення територіальної цілісності України та недопущення подальшої дестабілізації в регіонах Центральної Європи, Кавказу та Центральної Азії. Ключовим нововведенням став дозвіл на передачу Україні летальної та нелетальної оборонної допомоги, зокрема протитанкових систем, контрбатареєвих радарів та тактичних безпілотників. Закон надав Президенту США повноваження запроваджувати санкції проти російських оборонних та енергетичних компаній. США також зобов'язалися допомогти Україні розробити довгострокові плани енергоефективності та нарощування власного видобутку енергоресурсів для зміцнення національної безпеки.

Важливим етапом законодавчого закріплення підтримки України стало ухвалення 2 серпня 2017 року Закону “Про протидію супротивникам Америки через санкції” (Countering America's Adversaries Through Sanctions Act) [28]. Зазначений акт став відповіддю на російське втручання в американські вибори та продовження агресії проти України. У ньому було кодифіковано антиросійські санкції, які були раніше запроваджені Президентом США. Це позбавило главу держави права одноосібно скасовувати існуючі санкції без згоди Конгресу. У вказаному законі офіційно закріплено політику невизнання територіальних змін, здійснених силою (відому як “доктрина Стімсона”), у тому числі незаконні вторгнення та окупацію Абхазії, Південної Осетії, Автономної Республіки Крим, Східної України та Придністров'я.

У цьому документі визначено таку політику США щодо України:

- 1) підтримувати Уряд України у відновленні його суверенітету та територіальної цілісності;

2) засуджувати та протидіяти всім дестабілізуючим діям росії в Україні, що порушують його зобов'язання та міжнародні зобов'язання;

3) ніколи не визнавати незаконну анексію Автономної Республіки Крим російською федерацією або відокремлення будь-якої частини території України шляхом застосування військової сили;

4) стримувати російську федерацію від подальшої дестабілізації та вторгнення в Україну та інші незалежні країни Центральної та Східної Європи і Кавказу;

5) допомагати Україні та союзникам і партнерам Сполучених Штатів в Європі зменшити їхню залежність від російських енергетичних ресурсів, особливо природного газу, який уряд російської федерації використовує як зброю для примусу, залякування та впливу на інші країни;

б) продовжувати протидіяти будівництву газопроводу “Північний потік-2” з огляду на його шкідливий вплив на енергетичну безпеку Європейського Союзу, розвиток газового ринку в Центральній та Східній Європі та енергетичні реформи в Україні.

Новелою Закону “Про протидію супротивникам Америки через санкції” стало запровадження механізму вторинних санкцій, які дозволяють США застосовувати обмежувальні заходи проти будь-яких осіб з третіх країн, що здійснюють суттєві транзакції з російським оборонним або розвідувальним секторами. Крім того, у ньому зафіксовано висновки Конгресу про системне порушення росією міжнародних зобов'язань, зокрема Будапештського меморандуму, Гельсінського Заключного акта та Мінських угод. Документ констатує відповідальність рф за насильство на Сході України та використання гібридних методів війни для підриву демократичних інститутів у Європі. У зв'язку з цим закон закликає до повного виведення російських військ з територій України, Грузії та Молдови, а також передбачає активне застосування механізмів законів “Магнітського” для покарання осіб, причетних до корупції та порушень верховенства права.

Істотним кроком у посиленні тиску на росію стало прийняття 8 квітня 2022 року Закону “Про призупинення нормальних торговельних відносин з Росією та Білоруссю” (Suspending Normal Trade Relations with Russia and Belarus Act) [29]. Цим актом було скасовано режим “найбільшого сприяння” для росії та Білорусі у рамках Світової організації торгівлі. Головною метою закону стало позбавлення російського бюджету доходів, необхідних для ведення війни проти України, шляхом виключення рф із системи глобальної торгівлі на рівних правах. У зазначеному законі Конгрес США вказав таке:

1) Україна є суверенною національною державою, яка має право укладати угоди з іншими суверенними державами та вимагати повної поваги до своєї територіальної цілісності;

2) США будуть непохитно підтримувати безпечну, демократичну та суверенну Україну, яка має право вільно обирати своїх лідерів та майбутнє;

3) Володимир Путін, безжалісний диктатор, втягнув російську федерацію в агресивну війну проти України, яка:

– позбавляє Україну та її народ колективних прав на незалежність, суверенітет і територіальну цілісність;

– становить надзвичайну ситуацію в міжнародних відносинах, оскільки це ситуація збройного конфлікту, що загрожує миру та безпеці всіх країн, включаючи США;

– позбавляє Україну її законного права брати участь у міжнародних організаціях, включаючи Світову організацію торгівлі;

4) Республіка Білорусь, яку також очолює безжалісний диктатор Олександр Лукашенко, надає важливу матеріальну підтримку збройній агресії російської федерації.

У законі наголошується, що експорт товарів енергетичного сектору є критично важливим для здатності РФ вести агресивну війну проти України. Конгрес підтвердив, що США разом із союзниками вже відреагували на російське вторгнення запровадженням широких фінансових санкцій та суворих експортних обмежень. Водночас документ закріплює позицію, що США не можуть дозволити, щоб дії російської федерації залишилися без відповіді, а тому зобов'язані очолити зусилля інших країн на всіх міжнародних форумах, включаючи Світову організацію торгівлі, для запровадження належних наслідків за агресію.

Окреме місце в системі американських законодавчих ініціатив посів Закон “Про ленд-ліз на захист демократії в Україні” (Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022) [30], ухвалений 9 травня 2022 року. Цей акт мав на меті спростити процедури передачі Україні озброєння для захисту цивільного населення від російської збройної агресії. Закон наділив Президента США розширеними повноваженнями надавати у позику або лізинг оборонні засоби без тривалих бюрократичних узгоджень та обмежень, передбачених американським законодавством щодо експорту зброї. Ключовою особливістю закону стало скасування часових обмежень на оренду військового майна та відстрочка зобов'язань щодо відшкодування витрат.

Разом з тим, на практиці цей механізм так і не був застосований. Адміністрація США віддала пріоритет програмам безоплатної допомоги, які не передбачали виникнення боргових зобов'язань для України. Втім, сам факт ухвалення цього документа відіграв важливу роль як інструмента політичного тиску на росію як державу-агресора та демонстрації консолідації американського політикуму навколо України. Незважаючи на те, що термін дії закону завершився у 2023 році, він заклав фундамент для подальших пакетів різноманітної допомоги, продемонструвавши готовність Вашингтона до масштабної підтримки України у протистоянні з росією.

Револьюційним кроком у сфері міжнародного права стало прийняття 24 квітня 2024 року Закону “Про відновлення економічного процвітання та можливостей для українців” (Rebuilding Economic Prosperity and Opportunity for Ukrainians Act) [31]. Документ створив безпрецедентний правовий механізм, який наділяє Президента США повноваженнями конфісковувати суверенні активи РФ (включаючи кошти Центрального банку), що перебувають під американською юрисдикцією, для їх подальшої передачі у спеціальний Фонд підтримки України. Цей акт підтвердив право України на отримання компенсацій за рахунок російських активів, не чекаючи завершення військових дій чи добровільної згоди агресора.

Обґрунтовуючи необхідність конфіскації, Конгрес США констатував, що триваюча з 20 лютого 2014 року збройна агресія РФ, яка переросла у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, є грубим порушенням суверенітету України та супроводжується численними воєнними злочинами проти цивільного населення. Оскільки міжнародна спільнота визнала росію відповідальною за ці протиправні дії, США, згідно з нормами міжнародного права, мають законне право застосовувати пропорційні контрзаходи, щоб змусити агресора виконувати свої міжнародно-правові зобов'язання. На законодавчому рівні встановлено, що жодні російські суверенні активи, заблоковані або заморожені Міністерством фінансів США, не можуть бути вивільненими з-під дії обмежень доти,

доки Президент США не підтвердить відповідним комітетам Конгресу США в письмовій формі, що:

- російська федерація досягла угоди щодо відповідного виведення російських військ та припинення військових дій, яка була прийнята вільною та незалежною владою України;

- Україні було надано повну компенсацію за шкоду, заподіяну в результаті вторгнення російської федерації на її територію; або російська федерація бере участь у добросовісному міжнародному механізмі, який, за угодою, звільнить її від зобов'язань компенсувати Україні всі суми, визначені як заборгованість перед Україною.

Ключовим інструментом довгострокової американської підтримки України стало ухвалення 24 квітня 2024 року Закону “Про додаткові асигнування на безпеку України” (Ukraine Security Supplemental Appropriations Act, 2024) [32]. Окрім розблокування масштабного пакета допомоги у розмірі \$60,8 млрд, документ закріпив вимогу до виконавчої влади США розробити комплексну Стратегію підтримки України. Ця стратегія має стати дорожньою картою довгострокового планування, спрямованою на прискорення перемоги України та захист національних інтересів США, і включати такі ключові компоненти:

- визначення конкретних та досяжних цілей на багаторічну перспективу з чіткими пріоритетами національної безпеки США та показниками ефективності для оцінки прогресу;

- щорічну оцінку необхідних ресурсів для забезпечення перемоги України над російськими силами у спосіб, що є найбільш сприятливим для інтересів США, а також аналіз безпекових наслідків у разі недосягнення цих цілей;

- опис механізму використання військової та іншої допомоги США на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях для перетворення України на демократичну, незалежну країну, здатну стримувати майбутні агресії;

- незалежну оцінку від Європейського командування Збройних сил США щодо конкретних видів озброєнь та послуг, які ще не надані Україні, але здатні забезпечити вирішальну перевагу на полі бою;

- підтвердження від голови Об'єднаного комітету начальників штабів США, що надання такої допомоги не підірве власну обороноздатність США;

- аналіз впливу підтримки росії з боку Ісламської Республіки Іран, Китайської Народної Республіки та Корейської Народно-Демократичної Республіки на хід бойових дій в Україні та ефективність реалізації цієї стратегії.

Окремим пунктом Закону “Про додаткові асигнування на безпеку України” законодавці зобов'язали Президента США у найкоротші терміни передати Україні армійські тактичні ракетні комплекси великої дальності (ATACMS), якщо це не зашкодить інтересам національної безпеки США. Також документ змінив підхід до надання прямої бюджетної підтримки України, трансформувавши її з безповоротної грантової допомоги у формат позики. Згідно з новим механізмом, кошти надаються на умовах кредиту, однак Президент США отримав повноваження скасувати (пробачити) цю заборгованість, за умови відсутності заперечень з боку Конгресу.

З початком другого президентського терміну Дональда Трампа відбулася відчутна трансформація курсу США щодо України. Стратегію беззастережної військової допомоги було переглянуто на користь політики спонукання до дипломатичного врегулювання російсько-української війни. Такий підхід базувався на прагматичній оцінці новою американською адміністрацією загального балансу сил: неспроможності

України військовим шляхом відновити кордони 1991 року та нездатності росії до повної окупації нашої держави.

Зміна проукраїнської риторики обумовлена глобальним переглядом американських національних інтересів. У новій Стратегії національної безпеки США вказано, що зупинення регіональних конфліктів, перш ніж вони переростуть у глобальні війни, є пріоритетом чинної американської адміністрації. Для цього Д. Трамп буде використовувати нетрадиційну дипломатію, військову міць держави та економічний вплив.

У цій стратегії наголошено, що основним інтересом США є проведення переговорів щодо якнайшвидшого припинення бойових дій в Україні з метою стабілізації європейських економік, запобігання ненавмисній ескалації або розширенню війни, відновлення стратегічної стабільності у відносинах з Росією, а також забезпечення післявоєнної відбудови України, щоб вона могла вижити як життєздатна держава. Натомість у ній немає жодного положення про підтримання територіальної цілісності України, засудження російської федерації як агресора, притягнення її вищого керівництва до відповідальності [33].

Наведене в черговий раз підтверджує, що виконання будь-яких зовнішньополітичних домовленостей, у тому числі закріплених документально, все ще залежить від доброї волі керівників держави і правлячої еліти, а також їхнього бачення власних національних інтересів, які можуть кардинально змінюватися під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Саме тому мирні домовленості із російською федерацією мають забезпечуватися ефективними юридичними механізмами з боку країн-гарантів українського суверенітету. Такі механізми мають визначатися у двосторонніх міжнародних договорах між Україною та іноземною державою, які мають бути обов'язково ратифіковані парламентами двох країн. Ці документи мають укладатися на довгострокову перспективу (20–30 років) та містити імперативні, автоматичні та безальтернативні механізми реагування з боку держав-гарантів у разі будь-якого порушення росією мирних домовленостей.

Висновки. З моменту проголошення незалежності України США відігравали важливу роль у забезпеченні її міжнародної правосуб'єктності, підтримці державного суверенітету і прозахідного вектора цивілізаційного розвитку, інтеграції у світову економіку та систему безпеки. Наші двосторонні відносини розвивалися по складній траєкторії, пройшовши шлях від сумнівів у нашій державності до стратегічного партнерства та істотної військово-технічної підтримки в умовах повномасштабної російської агресії.

Водночас після вступу Д. Трампа на посаду президента США сутність українсько-американського партнерства зазнала фундаментальної трансформації. Відбувся концептуальний відхід від ціннісно-орієнтованої дипломатії, притаманної повоєнному світоустрою після 1945 року, на користь жорсткого економічного та геополітичного прагматизму. Сучасна американська адміністрація переглянула стратегію безумовної підтримки України за формулою “стільки, скільки потрібно”, замінивши її на доктрину досягнення миру через економічний та політичний тиск. США фактично зобов'язали країни – члени Європейського Союзу стати основними донорами як української безпеки, так і європейського континенту загалом.

Така зміна американського курсу оголила стратегічну вразливість Європи, яка десятиліттями покладалася на заокеанську “ядерну парасольку” та делегувала Вашингтону значну частину власних оборонних функцій. Зменшення американської зацікавленості стало каталізатором глибоких змін у європейському секторі безпеки і

оборони, змушуючи європейські країни посилено нарощувати власні військово-промислові спроможності та брати на себе безпосередню відповідальність за стримування російської експансії на континенті.

Разом з тим, повне дистанціювання США від європейського безпекового простору наразі є малоімовірним. Глибока інституційна, макроекономічна та військово-технічна взаємозалежність між США та Європою унеможливорює стрімкий розрив трансатлантичних зв'язків. Відтак, у найближчій перспективі американська адміністрація буде змушена зберігати свою присутність у регіоні, однак ця взаємодія відбуватиметься на якісно нових умовах, що вимагатиме від України постійної та гнучкої адаптації власної зовнішньополітичної стратегії.

Окрім економічної вигоди, посередницькі зусилля адміністрації США у російсько-українській війні спрямовані на здобуття вагомих глобальних та внутрішньополітичних дивідендів. Виступаючи модератором мирного процесу, Білий дім переслідує такі стратегічні цілі:

- підтримка України розглядається як геостратегічний запобіжник для стримування ескалації в Індо-Тихоокеанському регіоні (зокрема щодо Тайваню) та дієвий інструмент фрагментації союзу Москва – Пекін – Пхеньян;

- моделювання такого формату завершення російсько-української війни та конфліктів на Близькому Сході, який би трактувався як беззаперечна перемога колективного Заходу, що дозволить ефективно стримувати амбіції Китаю щодо світового лідерства;

- успішне завершення мирних переговорів розглядається як ключовий електоральний актив та особистий дипломатичний тріумф Президента США Д. Трампа, що набуває критичного значення напередодні осінніх проміжних виборів до Конгресу США 2026 року.

Довгостроковий інтерес США також полягає у перетворенні післявоєнної України на потужний буфер між «вільним світом» та російською федерацією. Замість форсованої інтеграції до НАТО та ЄС Вашингтон, імовірно, робитиме ставку на розбудову оборонного та економічного потенціалу України за рахунок цільової інвестиційної підтримки союзників.

Підсумовуючи, вважаємо за необхідне наголосити, що стратегічне партнерство України зі США залишається фундаментальною складовою протидії російській експансії на європейському континенті в найближчі десятиліття. За цих умов істотного значення набуває спроможність офіційного Києва дотримуватися прагматичного підходу в двосторонніх відносинах. Успішність української дипломатії визначатиметься її здатністю інтегрувати свої національні інтереси у глобальний політичний порядок денний США. Одночасно Україні варто бути готовою до подальшого скорочення безпекової підтримки з боку США. У зв'язку з цим зусилля держави мають бути спрямовані на розбудову власного військово-промислового потенціалу через реалізацію таких ініціатив:

- масштабування власного виробництва ракетного озброєння (зокрема комплексів “Нептун” та ракет-дронів “Паляниця”) із нарощуванням їхньої дальності для завдання ефективних ударів углиб території держави-агресора;

- стандартизація та уніфікація номенклатури боєприпасів до різних типів іноземного озброєння, що перебуває на балансі Збройних Сил України;

- посилення ешелонованої системи протиповітряної оборони, у тому числі шляхом масового впровадження інноваційних рішень, зокрема безпілотних систем перехоплення;

– укладання прямих безпекових домовленостей із ключовими європейськими союзниками (Великою Британією, Францією, Німеччиною, Польщею та країнами Балтії), у тому числі поза межами традиційних альянсів у форматі “коаліцій охочих”;

– диверсифікація оборонного партнерства через поглиблення військово-технічної співпраці з державами Індо-Тихоокеанського регіону (Японією, Республікою Корея);

– локалізація виробництва сучасних озброєнь через створення спільних підприємств із провідними міжнародними оборонними концернами на базі вітчизняного оборонно-промислового комплексу.

Зважаючи на багатогранність окресленої проблематики, представлене дослідження розкриває лише ключові аспекти міжнародно-правових та законодавчих засад політики США щодо України. Пошук дієвих механізмів гарантування регіональної та світової безпеки в умовах російського експансіонізму залишається актуальним і перспективним вектором для майбутніх наукових пошуків.

ПОДЯКИ: Немає

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Немає

Перелік використаних джерел

1. Леванчук І.В. Еволюція українсько-американських відносин до анексії Криму. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 130. С. 438–443.
2. Самокиш І., Сірук М. Україна приречена на політичну перемогу та відродження. *День*. 2015. №108. URL: <https://day.kyiv.ua/article/tema-dnya-cuspilstvo/ukrayina-pryrechena-na-politychnu-peremohu-ta-vidrodzhennya> (дата звернення: 22.02.2026).
3. Chicken Kyiv speech: повний текст промови Джорджа Буша-старшого у Верховній Раді України 1 серпня 1991 року. URL: <https://novynarnia.com/2018/12/01/chicken-kyiv-speech-ua/> (дата звернення: 22.02.2026).
4. Пашков В. Передумови та специфіка становлення українсько-американських відносин на початку 1990-х рр. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2022. № 46. С. 90–100. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2022.46.90-100>.
5. Про нюанси українсько-американських взаємин теж треба читати «з бромом». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3306055-pro-nuansi-ukrainskoamerikanskih-vzaemin-tez-treba-citati-z-bromom.html> (дата звернення: 22.02.2026).
6. Заява про американсько-українські відносини і розбудову демократичного партнерства від 6 травня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_066#Text (дата звернення: 22.02.2026).
7. Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про здійснення програми «Корпус миру» США в Україні від 6 травня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_010#Text (дата звернення: 22.02.2026).
8. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки від 7 травня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_011#Text (дата звернення: 22.02.2026).
9. Пашков В. Передумови та специфіка становлення українсько-американських відносин на початку 1990-х рр. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2022. № 46. С. 90–100. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2022.46.90-100>.
10. Бжезінський З. Велика шахівниця. Львів–Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 236 с.
11. Протокол до Договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Сполученими Штатами Америки про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь від 23 травня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_070#Text (дата звернення: 01.03.2026).

12. Про Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року № 3360–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12/conv> (дата звернення: 01.03.2026).
13. Хартія українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва від 22 листопада 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_015#Text (дата звернення: 01.03.2026).
14. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (дата звернення: 01.03.2026).
15. Трестороння заява Президентів України, США та Росії від 14 січня 1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_300#Text (дата звернення: 01.03.2026).
16. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (дата звернення: 01.03.2026).
17. Спільна заява Президента України Леоніда Кучми та Президента Сполучених Штатів Америки Уільяма Дж. Клінтона під час зустрічі на найвищому рівні 11-12 травня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_048#Text (дата звернення: 03.03.2026).
18. Joint Statement by President George W. Bush and President Viktor Yushchenko A New Century Agenda for the Ukrainian-American Strategic Partnership. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/04/20050404-1.html> (дата звернення: 03.03.2026).
19. Пріоритети українсько-американського співробітництва (Дорожня карта) від 1 квітня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_132#Text (дата звернення: 03.03.2026).
20. Хартія Україна-США про стратегічне партнерство від 19 грудня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_140#Text (дата звернення: 03.03.2026).
21. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» : Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text> (дата звернення: 03.03.2026).
22. Спільна заява щодо стратегічного партнерства України та Сполучених Штатів Америки від 1 вересня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-shodo-strategichnogo-partnerstva-ukrayini-ta-s-70485> (дата звернення: 03.03.2026).
23. Хартія стратегічного партнерства Україна – США від 10 листопада 2021 року. URL: <https://mfa.gov.ua/news/hartiya-strategichnogo-partnerstva-ukrayina-ssha> (дата звернення: 03.03.2026).
24. Спільна декларація про підтримку України від 12 липня 2023 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-ukrayini-84277> (дата звернення: 05.03.2026).
25. Двостороння безпекова Угода між Україною та Сполученими Штатами Америки від 13 червня 2024 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/840_001-24 (дата звернення: 05.03.2026).
26. Support for the Sovereignty, Integrity, Democracy, and Economic Stability of Ukraine Act of 2014. URL: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/4152/text> (дата звернення: 05.03.2026).
27. Ukraine Freedom Support Act of 2014. URL: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/5859/text> (дата звернення: 05.03.2026).
28. Countering America's Adversaries Through Sanctions Act. URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364/text> (дата звернення: 05.03.2026).
29. Suspending Normal Trade Relations with Russia and Belarus Act. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/7108/text> (дата звернення: 05.03.2026).
30. Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/3522/text> (дата звернення: 10.03.2026).
31. Rebuilding Economic Prosperity and Opportunity for Ukrainians Act. URL: <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-bill/2003/text> (дата звернення: 10.03.2026).

32. Ukraine Security Supplemental Appropriations Act, 2024. URL: <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/8035/text> (дата звернення: 10.03.2026).

33. National Security Strategy of the United States of America. November 2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf> (дата звернення: 10.03.2026).

Юрій Богданович Ірха

кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України
завідувач наукової лабораторії права національної та міжнародної безпеки Державної наукової установи “Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України”

04053, Україна, м. Київ, пров. Несторівський, 4

email: yura_irkha@ukr.net

Віталій Володимирович Мараховський,

кандидат юридичних наук, доцент

email: vikamarahovskaya09@gmail.com

Yurii B. Irkha

PhD in Law, Docent, Honored Lawyer of Ukraine

Head of the Scientific Laboratory of National and International Security Law

State Scientific Institution “Institute of Information, Security and Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine”

4 Nestorivskiy Lane, Kyiv, 04053, Ukraine

email: yura_irkha@ukr.net

Vitalii V. Marakhovskiy

Candidate of Law, Associate Professor

email: vikamarahovskaya09@gmail.com

Рекомендоване цитування: Ірха Ю.Б., Мараховський В.В. Міжнародно-правові та законодавчі засади політики Сполучених Штатів Америки щодо підтримки суверенітету України та її геополітичного вибору. *Інформація і право*. № 1(56)/2026. 2026. С. 158-179. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1\(56\).357382](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1(56).357382).

Suggested Citation: Irkha Yu., Marakhovskiy V. (2026) International Legal and Legislative Foundations of the Policy of the United States of America to Support the Sovereignty of Ukraine and Its Geopolitical Choice. *Information and Law*. 1(56)/2026. 158-179. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1\(56\).357382](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1(56).357382).

Дата надходження статті до редакції: 14.03.2026 р.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення): 01.04.2026 р.